

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ОСОБИ, ЯКА ВЧИНЯЄ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ НАДАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

Нестерова І.А.,

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри кримінального права і процесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
Україна, м. Ужгород.
e-mail: iryna.nesterova@uzhnu.edu.ua
ORCID 0000-0003-0481-2965*

Софілканич О.В.,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права і процесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
Україна, м. Ужгород.
e-mail: oleksandr.sofilkanych@uzhnu.edu.ua
ORCID 0000-0003-0209-6256*

Нестерова І. А., Софілканич О. В. Кримінологічний портрет особи, яка вчиняє кримінальні правопорушення у сфері надання туристичних послуг.

Стаття присвячена дослідженню кримінологічного портрета правопорушника, що вчиняє кримінально каранні діяння в сфері надання туристичних послуг. Найчастіше під час складання кримінологічного портрету правопорушника кримінологи виокремлюють такі його складові: соціально-демографічні, соціально-рольові, морально-психологічні, кримінально-правові ознаки.

Зроблено висновок, кримінологічний портрет осіб, які вчинили кримінальні правопорушення у сфері надання туристичних послуг, дозволяє глибше з'ясувати особливості злочинності у вказаній сфері, розкрити механізм вчинення кримінальних правопорушень, краще зрозуміти причини та умови розглядуваних діянь.

Аналізуючи соціально-демографічні ознаки, встановлено, що серед осіб, які вчинили кримінальні правопорушення у туристичній сфері, кількість жінок становить 84%; визначено, що у процентному відношенні кількість осіб, які вчинили кримінальні правопорушення у сфері туризму, у віці 25–29 років становить 28%, а у віці 30–40 років – 62%. Встановлено високий освітній рівень осіб, що вчинили кримінальні правопорушення у сфері туризму; вони були одружені, як правило, людьми далеко не бідними.

Аналізуючи соціально-рольову ознаку осіб, що вчинили кримінальні правопорушення у розглядуваній сфері, визначено, що вона обумовлена специфікою туристичної сфери, яка пов'язана з організацією комфортного відпочинку. Тому такі особи виконують важливу соціальну роль.

Встановлено, що корисливо-споживацька орієнтація та прагнення до наживи є домінуючою ознакою морально-психологічного портрету осіб, які вчиняють правопорушення в сфері туризму. Вони комунікабельні, вміють переконувати та входити в довіру, справити приємне враження надійної або потрібної людини, схильні до ризику, врівноважені, здатні до самоконтролю та терпіння.

Аналізуючи кримінально-правову ознаку особи правопорушника в даній сфері, визначено, що мотивація протиправних діянь майже завжди корислива. Абсолютна більшість засуджених за шахрайства у сфері туризму раніше не мала судимості; співучасть трапляється досить рідко; вказані кримінальні правопорушення здебільшого вчиняються одноособово; 79% осіб були засуджені за вчинення розглядуваних кримінальних правопорушень з призначенням їм покарання. Найчастіше призначуваним покаранням є позбавлення волі на певний строк.

Отримані дані дають змогу розробити кримінологічний портрет особи, що вчиняє кримінальні правопорушення у сфері надання туристичних послуг – це раніше не судима заміжня жінка у віці від 25 до 40 років, що обіймає посаду керівника чи менеджера туристичного агентства, з вищою освітою, жителька великого міста, з порівняно високим рівнем доходів, у системі ціннісних орієнтацій якої ключове місце посідають егоїстичні та корисливі спонукання, забезпечення власного благополуччя будь-якою ціною.

Ключові слова: кримінологічний портрет, особа правопорушника, ознаки, механізм вчинення кримінальних правопорушень, туризм, сфера надання туристичних послуг

Nesterova I., Sofilkanych O. Criminology portrait of a person who commits criminal offenses in tourist services provision.

The article is devoted to the study of the offender criminological portrait who commits criminal acts in the sphere of providing tourist services. Most often, when compiling a criminological portrait of an offender, criminologists single out the following components: socio-demographic, social-role, moral-psychological, criminal-legal characteristics.

It is concluded that the criminological portrait of persons who committed criminal offenses in tourism sphere allows finding out more deeply the specifics of this crime, to reveal mechanism of committing criminal offenses, and to better understand the reasons and conditions of considered acts.

When analyzing socio-demographic characteristics, it was established that among persons who committed criminal offenses in tourism sphere, the number of women is 84%; it is determined that, in percentage terms, the number of persons who committed criminal offenses in tourism sphere at the age of 25-29 is 28%, and at the age of 30-40 is 62%. The high educational level of offenders has been established; they are married, as a rule, not poor.

Analyzing the socio-role characteristic of persons who have committed criminal offenses in the considered area, it is determined that it is due to the specifics of the tourist sphere, which is related to the organization of comfortable rest. Therefore, such persons perform an important social role.

It has been established that self-serving consumerism and the desire for profit are the dominant features of the moral and psychological portrait of persons who commit offenses in tourism. They are communicative, able to convince and enter into trust, make a pleasant impression of reliable or desirable person, prone to risk, balanced, capable of self-control and patience.

It is determined that the motivation of illegal acts is always self-interested. The absolute majority of those convicted of fraud in tourism sphere have no previous criminal record; complicity is quite rare; the specified criminal offenses are mostly committed by one person; 79% of persons were convicted for committing the considered criminal offenses and were sentenced to punishment. Most often, the prescribed punishment is imprisonment for a certain period.

The obtained data make it possible to develop a criminological portrait of a person who commits criminal offenses in the tourism sphere; this is a married woman aged 25 to 40 who has not been convicted before, holds the position of head or manager of a travel agency, has a higher education, is a resident of big city, with relatively high level of income, in the system of value orientations, the key place is occupied by selfish and selfish motives, ensuring one's well-being at any cost.

Key words: criminological portrait, the person of the offender, signs, the mechanism of committing criminal offenses, tourism, the sphere of providing tourist services

Постановка проблеми. Кримінологічна характеристика злочинності як явища, буде не повним, якщо не розкрити сутність особи, яка є безпосередньо носієм цього протиправного прояву. Інакше кажучи, кримінологічна наука наголошує, без особи злочинця неможливе й саме вчинення злочину [1, с. 102; 2, с. 8]. На наш погляд, найбільш вдалим поняття «особи злочинця» в кримінологічній науці запропоноване видатним вітчизняним вченим А. П. Закалюком, на думку якого під особистістю злочинця слід розуміти сукупність соціально-типологічних ознак, які сформувалися в процесі неблагополучного соціального розвитку особи, відрізняються своєю суспільною неприйнятністю та крайньою формою останньої – суспільною небезпечністю, обумовлюють криміногенну мотивацію та кримінальну активність особи, безпосередньо спричиняють вчинення злочину [3, с. 239].

Дослідження особи правопорушника шляхом створення його кримінологічного портрета, є одним з найбільш ефективних шляхів виконання завдання кримінологічної науки в питанні більш глибокого

розроблення та сучасного осмислення проблеми особи злочинця, а також детермінації та механізму індивідуальної протиправної поведінки. Під кримінологічним портретом злочинця в кримінологічній науці розуміють описовий процес створення штучного образу конкретної людини із застосуванням соціологічних, психологічних, кримінологічних прийомів та способів для встановлення об'єктивних індивідуальних рис злочинця, який досліджується з метою розроблення конкретних індивідуальних, групових або загальносоціальних профілактичних заходів [4, с. 1430].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В кримінологічних дослідженнях вивченню особи правопорушника приділено багато уваги. Треба відзначити праці Ю.М. Антоняна, В.М. Батиргаревої, В.В. Голіни, Б.М. Головкина, І.М. Даньшина, О.М. Джужи, А.І. Долгової, А.П. Закалюка, А.Ф. Зелінського, О.Г. Кальмана, В.М. Кудрявцева, О.М. Литвака, В.М. Поповича, В.І. Шакуна та ін. Однак досліджень, присвячених складанню кримінологічного портрету осіб, які вчинили кримінальні правопорушення в сфері надання туристичних послуг, майже не проводилось.

Метою статті є вивчення особистості правопорушника, який вчинив кримінально карані діяння в сфері надання туристичних послуг, шляхом побудови його кримінологічного портрета, який розкриває особливості особистості правопорушника в даній сфері.

Виклад основного матеріалу. Особи, що вчинили кримінально карані діяння, характеризуються великою кількістю притаманних їм ознак та особливостей, що стосуються їх становища в суспільстві, життєвих позицій, стереотипів поведінки, внутрішнього світу тощо. Найчастіше під час складання кримінологічного портрету правопорушника кримінологи виокремлюють такі його складові: соціально-демографічні, соціально-рольові, морально-психологічні, кримінально-правові ознаки.

Соціально-демографічна характеристика особи, що вчиняє кримінальні правопорушення включає відомості, пов'язані з статтю, віком, освітою, родом занять, сімейним та матеріальним станом, приналежністю до міського чи сільського населення та ін.

Соціально-рольові ознаки правопорушника зумовлені його становищем в системі суспільних відносин, належністю до певної соціальної групи. Як відзначає О. Ю. Шостко, існує два моменти, які потрібно досліджувати, вивчаючи особистість конкретного злочинця: 1) яку соціальну роль виконує суб'єкт в родині, колективі, у колі друзів, в суспільстві; 2) якою є ця роль в уявленні самого злочинця [5, с. 93].

Морально-психологічна характеристика дає можливість пізнати внутрішній світ особи – її світоглядні та моральні риси, погляди, переконання, ціннісні орієнтації. Якщо соціально-демографічні та соціально-рольові ознаки характеризують особу злочинця зовнішньо, не вникаючи в її внутрішній світ, то морально-психологічні якості дозволяють з'ясувати, чому конкретна особа вчинила злочин і яке її ставлення до цього [6, с. 75].

Кримінально-правові ознаки включають відомості, пов'язані з спрямованістю і мотивацією протиправної поведінки, ставленням винного до вчиненого, попередньою судимістю, вчиненням кримінального правопорушення одноособово чи в співучасті тощо.

Виходячи з наведених ознак, що характеризують особу правопорушника, спробуємо скласти кримінологічний особу, що вчиняє кримінальні правопорушення у сфері надання туристичних послуг.

Соціально-демографічні ознаки. Вони притаманні будь-якій особі і самі по собі не є криміногенними, однак у статистичній сукупності осіб, які вчинили злочини, ці ознаки дають цінну інформацію, без якої повний кримінологічний портрет правопорушника є неможливим. Отже, більшість зайнятих в туристичній діяльності складають особи жіночої статі [7]. За нашими даними, отриманими в результаті аналізу наявної емпіричної бази, серед осіб, які вчинили кримінальні правопорушення у розглядуваній сфері, кількість жінок становить 84% [8, с. 66]. Таким чином, можна стверджувати, що злочинність у сфері туристичного бізнесу має «жіночий» характер.

Кримінологи наголошують, що відбиток на поведінку людей, їх потреби та життєву установку накладає вік людини. Вік багато в чому визначає потреби, життєві цілі людей, коло їх інтересів, спосіб життя, що не може не відобразитися й на протиправній поведінці [1, с. 109; 2, с. 21]. Аналізуючи вікові особливості осіб, що вчинили злочини у певній сфері, слід брати до уваги також вікову структуру зайнятих у ній осіб. Так, відомо, що середній вік вітчизняних менеджерів з туризму – до 30 років, тоді як вік директорів турагентств є вищим, однак рідко перевищує 50 років. Проведене нами дослідження засвідчує, що у процентному відношенні кількість осіб, які вчинили злочини у сфері туристичного бізнесу, у віці 25–29 років становить 28%, а у віці 30–40 років – 62%. Лише 10% осіб, які вчинили злочинні діяння в розглядуваній сфері, мали понад 40 років [8, с. 67].

Освітній рівень осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, має кримінологічне значення, оскільки пов'язана з культурою особистості, її соціальним статусом, колом контактів, життєвими планами та можливостями їх реалізації [9, с. 157]. Отримані нами дані засвідчують високий освітній рівень осіб, що вчинили злочини у сфері туристичного бізнесу: 77% з них мають вищу освіту, 23% – середню спеціальну чи загальну середню освіту (при цьому наявність вищої освіти у директорів турагентств, винних у вчиненні злочинів у розглядуваній сфері, майже стовідсоткова) [8, с.68]. Зазначимо, що частина вчинюваних у розглядуваній сфері кримінальних правопорушень є складними за особливостями їх вчинення, що, зрозуміло, передбачає відповідний високий інтелектуальний рівень осіб, що їх вчинили.

Відомо, що поширеність злочинної поведінки серед осіб, які мають сім'ю, є нижчою, ніж серед неодружених та самотніх. Так, Ю. М. Антонян наголошує, що коефіцієнт злочинності серед осіб, які не перебувають у шлюбі, майже вдвічі вищий, ніж серед одружених [1, с. 110; 2, с. 22]. Разом з тим отримані нами в ході аналізу дані засвідчують, що більшість (близько 70%) з тих, хто вчинив злочини у сфері туристичного бізнесу, одружені. В більшості випадків сім'я, як відомо, стимулює позитивну поведінку особи, здійснює соціальний контроль.

Злочинність у розглядуваній сфері має яскраво виражений міський характер – фактично всі такі злочини вчинюються у містах і мешканцями міст (переважно великі міста та обласні центри). Це й не дивно з огляду на наявність там значної кількості туристичних агентств, що пропонують свої послуги з організації відпочинку.

Аналіз судової практики дозволяє стверджувати, що визнані винними у вчиненні злочинів в розглядуваній сфері особи, як правило, були людьми далеко не бідними. Переважно це директори туристичних компаній, які самі були роботодавцями, або ж, рідше, менеджери відповідних агентств, які, вочевидь, отримували не мінімальну заробітну плату (зарплата останніх здебільшого становить певний відсоток від вартості проданих ними туристичних путівок). В матеріалах кримінальних проваджень зустрічається інформація про те, що шахраї під час досудового розслідування або ж в судовому засіданні пояснювали свої вчинки тим, що через фінансово-економічну кризу в державі їхній бізнес пішов на спад, були борги перед клієнтами, які потрібно було виплачувати, тому й з'явилася ідея, використовуючи свою колишню добру репутацію, обманювати бажаючих відпочити за кордоном.

Соціально-рольова характеристика осіб, що вчинили кримінальні правопорушення у розглядуваній сфері, обумовлена специфікою туристичного бізнесу. Працівників вказаної сфери іноді образно називають «продавцями мрій» і це не випадково, адже їхня робота пов'язана з організацією комфортного відпочинку, який повинен запам'ятатися клієнтові надовго. Тому, на наш думку, такі особи виконують важливу соціальну роль.

Довіряючи організацію власного відпочинку працівникам туристичного бізнесу, клієнти очікують від останніх максимального розуміння своїх потреб, розраховують від них на порядність та доброчесність. В ході дослідження нами зафіксована поширеність ситуації, за якої особи, що часто подорожують, пересвідчившись у надійності конкретного туроператора чи турагента, надалі стають його постійними клієнтами. Втім, навіть це не є запорукою того, що турист не стане жертвою шахрайських дій: матеріали судової практики засвідчують, що потерпілі нерідко знали засуджених за вчинення шахрайств у сфері надання туристичних послуг тривалий час, іноді підтримували з ними дружні відносини, з огляду на що беззастережно довіряли їм.

Морально-психологічні ознаки, на нашу думку, є найбільш значущими в характеристиці осіб, які вчинили злочини у сфері туристичного бізнесу, в сукупності з кримінально – правовими ознаками визначаючи специфіку типу їх особистості. Морально-психологічні якості дають можливість дізнатися про причини виникнення в особи мотивів протиправної поведінки, здійснювати прогнозування майбутньої поведінки, а отже, впроваджувати необхідні профілактичні засоби [5, с. 91]. Корисливо-споживацька орієнтація та прагнення до наживи є домінуючою ознакою морально-психологічного портрету осіб, які вчиняють правопорушення в сфері туризму. У системі їх ціннісних орієнтацій ключове місце посідають егоїстичні та корисливі спонукання, забезпечення власного благополуччя будь-якою ціною.

Дослідження структури злочинності у сфері надання туристичних послуг дозволяє зробити висновки, що більшість правопорушень складають шахрайства. Шахраї, які вчиняють відповідні діяння у розглядуваній сфері, як правило, є непоганими психологами, а тому знають, які слабкі сторони людини можна використати, щоб вона добровільно розсталася з грошима: її недосвідченість, жадібність, віру в «щасливий випадок», несамостійність тощо. При цьому, як підкреслюють психологи, на

специфіку ціннісних орієнтацій шахрая вказує той факт, що він ставиться до жертви як до неживого об'єкта. «Людина для нього передовсім – можливе джерело власних матеріальних благ. Внутрішній світ жертви, її переживання, страждання при заволодінні її матеріальними цінностями для злочинця не мають значення» [10, с. 103].

Особи, що вчиняють шахрайства у розглядуваній сфері, комунікабельні, здатні швидко повернути до себе увагу інших людей, зацікавити їх, вміють переконувати та входити в довіру, справити приємне враження надійної або потрібної людини, спроможні продумати все до найменших дрібниць, схильні до ризику, врівноважені, здатні до самоконтролю та терпіння, а коли необхідно, проявляють настійливість.

Шахраїв, які вчиняють правопорушення у сфері туризму, вирізняє зневажливе ставлення до інших членів суспільства, поведінка за принципом «моральним є все, що вигідно». Проте, як слушно відзначається в літературі, своє ставлення до довокoliшніх шахраїв намагаються приховувати, уникати конфліктних ситуацій, що проявляється в їх витонченій хитрості та здатності до перевтілення [11, с. 10]. Варто відзначити, що в окремих судових рішеннях, які стосуються «туристичних шахраїв», особливо наголошується на їхніх низьких моральних якостях. Так, Ленінський районний суд м. Запоріжжя, який за десятки вчинених шахрайств засудив жінку, що видавала себе за представницю туристичної фірми і у зв'язку з цим багато разів неправомірно заволодівала великими сумами грошей, у вирокі підкреслив, що, призначаючи їй покарання, слід врахувати цинічність цієї особи, нехтування загальнолюдськими нормами моралі, оскільки підсудна нерідко використовувала такі методи переконання, коли потерпілі не могли погодитись на її пропозиції [12].

Однією з найважливіших для розуміння специфіки особи правопорушника є *кримінально-правова характеристика*. Саме вона відображає ступінь деформації особи, її особливі якості, дозволяє виокремити суттєві ознаки осіб, що вчинили злочини. Мотивація протиправних діянь, вчинюваних у сфері туристичного бізнесу, майже завжди корислива, незалежно від того, якими причинами вона була обумовлена. В абсолютній більшості випадків йдеться про прагнення особи пожити «на широку ногу» за чужий рахунок. Окремі ж розглядають свої дії як можливість покращити стан справ у бізнесі, розрахуватися з кредиторами тощо.

Що стосується ставлення осіб, які вчинили кримінальні правопорушення у сфері туризму, до самого правопорушення та його наслідків, то воно, як показує здійснений нами аналіз матеріалів кримінальних проваджень, є різним. Здебільшого суди при призначенні покарання таким особам враховують їхнє щиросердечне каяття. В той же час, як правило, вказане каяття осіб, що вчинили злочини у розглядуваній сфері, судами лише констатується і стверджувати про його щирість однозначно навряд чи можна. Що стосується відшкодування завданих такими особами збитків, то в матеріалах кримінальних проваджень йдеться переважно про їхню готовність відшкодувати завдані збитки як тільки у них з'являться для цього кошти. При цьому трапляються доволі цинічні застереження таких осіб про те, що повернути клієнтам присвоєні гроші вони зможуть лише в тому разі, якщо їх не буде позбавлено волі, оскільки йдеться про чималі суми, для накопичення яких потрібно продовжувати працювати. Менша частина засуджених свою вину не визнавала і не розкаювалась, робила вигляд, що сталося якесь непорозуміння між ними та клієнтами, яке, знову ж таки, обіцяли найближчим часом вирішити. Взагалі, обіцянки, що їх шахраї у сфері туристичного бізнесу щедро роздають довірливим особам, однак не збираються їх виконувати, є чи не найпоширенішою формою обману у вказаній сфері.

Аналіз судової практики засвідчив, що призначаючи покарання особам, визнаним винними у вчиненні шахрайських дій у сфері туристичного бізнесу, суди нерідко враховують позитивну характеристику особи. Іноді наявність відповідної характеристики дуже дисонує з кількістю вчинених такими особами шахрайств та сумами грошових коштів, якими вказаним особам вдалося заволодіти. Видається, що невідомо ким видана позитивна характеристика особі, яка щоразу запевняла клієнтів в своїй бездоганній репутації, але при цьому, використовуючи завідомо підроблені документи, обманювала їх і заволодівала їхніми грошима, не зовсім узгоджуються між собою. Як слушно відзначає Т. І. Нікіфорова, позитивна характеристика винного у вчиненні злочину – це сукупність всіх даних про нього, які дозволяють створити цілісне уявлення про цю особу як про добропорядну особистість, а тому дослідженню підлягає характеристика особи за місцем роботи, навчання, проживання [13, с. 148]. На наш погляд, не можна робити висновки про добропорядність особи лише на підставі характеристики за місцем її проживання, тим більше, якщо ця сама «встановлена добропорядність» повністю спростовується її протиправною діяльністю за місцем роботи.

За результатами дослідження абсолютна більшість (близько 97%) засуджених за шахрайства у сфері туристичного бізнесу раніше не мала судимості [8, с. 72]. При цьому, однак, варто зауважити, що вказані особи за час своєї діяльності здебільшого «встигали» обманути багатьох клієнтів (від декількох до кількох десятків). Таким чином, для «туристичних шахраїв» звичайним явищем є повторність тотожних злочинів, не пов'язана із засудженням їх за раніше вчинені ними діяння. Жодного випадку вчинення вказаними особами крадіжки чи грабежу нами не виявлено, що й не дивно, зважаючи на порівнянню «респектабельність» осіб, які вчиняють шахрайства у вказаній сфері. О. В. Лисодєд наводить дані про те, що супутнім шахрайству злочином є підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів (ст. 358 КК України) [14, с. 8]. В одному випадку шахрайські дії у розглядуваній сфері були кваліфіковані за сукупністю з діянням, передбаченим ст. 200 КК України, яка передбачає відповідальність за незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення [15].

На думку О. В. Лисодєда, шахрайству значною мірою властиві ознаки групового вчинення злочинів. За його даними, кваліфікуюча ознака цього посягання, вчиненого за попередньою змовою групою осіб, була застосована у 24,8% досліджених ним кримінальних справ [14, с. 8]. В той же час при вчиненні шахрайств у розглядуваній нами сфері співучасть трапляється досить рідко (всього близько у 5% випадків). Варто відзначити, що сказане стосується не лише шахрайств, а й інших вчинюваних у сфері туристичного бізнесу злочинів. Таким чином, можемо зробити висновок про те, що вказані кримінальні правопорушення здебільшого вчиняються одноособово. Винятком є лише торгівля людьми, яка, як відзначалося вище, вчиняється представниками організованої злочинності, при цьому туристичні агентства виступають прикриттям для здійснення відповідної протиправної діяльності, а їх працівники, як правило, займаються пошуком людей, їх вербуванням (переважно для зайняття протитуцією) та переміщенням за кордон.

Проведене нами дослідження засвідчило, що 79% осіб були засуджені за вчинення розглядуваних кримінальних правопорушень з призначенням їм покарання, інші ж звільнялися від кримінальної відповідальності (як правило, на підставі закону про амністію (така можливість існувала до внесення в червні 2011 р. змін до ст. 44 КК України, яка передбачає правові підстави та порядок звільнення від кримінальної відповідальності) чи у зв'язку із закінченням строків давності). Лише 35% засуджених було призначено покарання з реальним його відбуванням, решта ж звільнялися від його відбування (як правило, з випробуванням). При цьому в тих випадках, коли суди призначали винним покарання у виді обмеження волі чи позбавлення волі строком до п'яти років (максимальний строк, що передбачає можливість звільнення від відбування покарання з випробуванням), кількість звільнених від відбування покарання за вказаною підставою перевищувала 60%. Що ж стосується видів покарань, що їх суди призначали винним у вчиненні злочинів в розглядуваній сфері, то їх співвідношення виглядає наступним чином: позбавлення волі на певний строк (максимум сягав 10 років) – 94%, обмеження волі – 6%; крім того, вкрай рідко, але призначалися додаткові покарання у виді конфіскації майна та позбавлення права обіймати посади, пов'язані з виконанням адміністративно-господарських та організаційно-розпорядчих функцій. Таким чином, найчастіше призначуваним покаранням за вчинення розглядуваних злочинів є позбавлення волі на певний строк; зовсім не призначалися інші, альтернативні позбавленню волі, покарання, які передбачені санкціями статей, що встановлюють відповідальність за діяння, вчинювані в розглядуваній сфері (штраф, громадські роботи, виправні роботи, арешт) [8, с. 77]. У відповідній судовій практиці не виявлено жодного випадку призначення розглядуваним особам більш м'якого покарання, ніж передбачено законом. В той же час в окремих випадках призначення судами мінімального покарання, передбаченого санкцією статті, навряд чи можна визнати обґрунтованим. Так, Жовтневий районний суд м. Маріуполя призначив винному за сукупністю вчинених ним злочинів, передбачених ч. 2 ст. 190, ч. 3 ст. 190, ч. 4 ст. 190 КК України, покарання у виді п'яти років позбавлення волі, звільнивши від реального його відбування з випробуванням. При цьому суд врахував те, що особа до кримінальної відповідальності притягається вперше, позитивно характеризується за місцем проживання, щиросердечно розкалася у вчиненому. Вважаємо, що призначення вказаним судом особі, яка вчинила десятки шахрайських дій, ошукавши потерпілих на чималі суми (загалом сотні тисяч гривень), настільки м'якого покарання (санкція ч. 4 ст. 190, нагадаємо, передбачає до 12 років позбавлення волі), та ще й без реального його відбування, не є обґрунтованим [16].

Висновки. Отримані дані дають змогу розробити кримінологічний портрет особи, що вчиняє кримінальні правопорушення у сфері надання туристичних послуг – це раніше не судима заміжня жінка у віці 25–40 років, що обіймає посаду директора чи менеджера туристичного агентства, з вищою освітою, жителька великого міста, з порівняно високим рівнем доходів, у системі ціннісних орієнтацій якої ключове місце посідають егоїстичні та корисливі спонукання, забезпечення власного благополуччя будь-якою ціною.

Отже, кримінологічний портрет осіб, які вчинили кримінальні правопорушення у сфері надання туристичних послуг, дозволяє глибше з'ясувати особливості злочинності у вказаній сфері, розкрити механізм вчинення кримінальних правопорушень, краще зрозуміти причини та умови розглядуваних діянь. На нашу думку, успішне запобігання вчинюваним у сфері туризму правопорушенням можливе лише в тому разі, якщо до уваги братимуться встановлені вище характеристики осіб, що їх вчиняють, а саме кримінологічний портрет.

Список використаних джерел:

1. Антонян Ю. М. Криминология: учебник для бакалавров. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Юрайт, 2012. 523 с.
2. Антонян Ю. М. Личность преступника. Криминологическое исследование / Ю. М. Антонян, В. Е. Эминов. М.: Норма: Инфра-М, 2010. 368 с.
3. Закалюк А. П. Курс сучасної української криминології: теорія і практика: у 3 кн. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української криминологічної науки. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 424 с.
4. Мацкевич И. М. Криминологический портрет преступника (теоретические проблемы составления). *LEX RUSSICA*. 2008. № 6. С. 1424–1444.
5. Криминология: підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін.; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. Х.: Право, 2014. 440 с.
6. Криминология: підручник для студентів вищих навч. закладів / О. М. Джужа, Я. Ю. Кондратьєв, О. Г. Кулик, П. П. Михайленко та ін.; за заг. ред. О. М. Джужа. К.: Юрінком Інтер, 2002. 416 с.
7. Професія – менеджер з туризму. Інтернет-сайт «Mojazarplata.com.ua». URL: <http://mojazarplata.com.ua/ua/main/women-wages/rishennya-na-vse-jyttya/manager-z-turyzmu>
8. Андрушко А. В., Нестерова І. А. Злочинність у сфері туристичного бізнесу: криминологічна характеристика та запобігання: монографія. Ужгород: «ІВА», 2016. 220 с.
9. Криминология: учебник / под ред. В. Н. Кудрявцева и В. Е. Эминова. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Юристъ, 2007. 734 с.
10. Онищенко О. Р. Манипулирование сознанием и поведением жертв при мошенничестве: дисс. ... канд. психолог. наук: 19.00.06/ М., 2005. 212 с.
11. Головкін С. В. Криміналістична характеристика шахрайства відносно власності особи та її використання на початковому етапі розслідування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Харків, 2008. 18 с.
12. Приговор Ленинского районного суда г. Запорожья от 25 июля 2011 г. (дело № 1-370/11). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: [.court.gov.ua/Review/17609540](http://court.gov.ua/Review/17609540)
13. Нікіфорова Т. І. Обставини, які пом'якшують покарання, за кримінальним правом України. Х.: Харків юридичний, 2009. 208 с.
14. Лисодед О. В. Криминологічні проблеми шахрайства: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Харків, 1999. 17 с.
15. Вирок Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 15 травня 2015 р. (справа № 308/13410/14-к). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/44171558>
16. Приговор Жовтневого районного суда г. Мариуполя от 28 августа 2012 г. (дело № 1/0519/531/2012). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/26661752>